af

Erik Thyselius
med cirka 300 illustrationer

Stockholm
Wilh. Siléns Bokförlags A.B.

Centraltryckeriet, Stockholm 1910

Preface to the Electronic Edition

Erik Thyselius (1854-1924) was a recognized Swedish biographer and historian. In this book he documents the life of Swedish king **Karl XV** (1826-1872) and thereby much of Swedish 19th century history. Only one edition is known, appearing in 1910.

Project Runeberg's electronic facsimile edition was first announced on 3 April 1999. The pages have been scanned in 600 dpi bitonal and are presented here in 120 dpi grayscale.

"Oss är födt ett furstebarn".

Och hören svenskar alle de fröjdefulla ljud,
I dal och på höjd månde skalla.
Fröjd hörs i Herrans tempel, de trogne låfva Gud,
Som hör, när vi honom åkalla.
Sig gläder Ek i lund, ja minsta gräs och ljung.
Sig gläder man i kojan, sig gläder Svea kung
Och redliga dannemän alla.

Ur *»En ny fröjd- och fägnevisa»* af *Are Pederson (Arv. Aug. Afzelius).*

Jubel i Upsala och ute i landet. -- En prins eller prinsessa? -- Betydelsen för dynasti och land. -- Prins Karls födelse. -- Ceremonier och högtidligheter vid dopet. -- Glädjefester, sånger och tal i anledning af födelsen.

Det är en vacker majafton i staden vid Fyriså året efter Kristi börd det ettusen åttahundrade och tjugondesjätte. I staden råder stor uppståndelse och folkvimmel. Studenterna samlas och tåga under jublande sånger kring gatorna. För en stund göra de uppehåll å stadens stora torg. Med en andakt och förtjusning, som aldrig skall förgå ur åhörarnes minnen och hjärtan, afsjunga de där folksången och uppstämma gälla vivatrop. Kort därefter tager en ståtlig salut från slottsbacken sin början och studenterna fortsätta marschen och sången. Först kl. 2 på natten är allt åter försänkt i ro och stillhet. Följande morgon går Kristihimmelfärdsdag in. Då samla sig stater och kårer, tåga i högtidlig procession till domkyrkan. Där sjunges te deum med studenterna intagande hela koret och under medverkan af stadens förnämsta musikaliska kvinnliga krafter såsom fruarna Geijer, Schultz m. fl. Efter gudstjänsten formerar studentkåren den vackraste fyrkant på torget och afsjunger med blottade hufvud folksången. Aftonen samma dag äro de sexton studerande nationerna samlade på sina salar tillsammans med herrar inspectores oeh hedersledamöter, och mellan salarna gå hälsnings- och lyckönskningsdeputationer under anförande af den hedersammaste seniorn eller hedersledamoten. Såväl där som i de talrika enskilda samkvämen är punschen ymnig, jublet och glädjen stor, det är förvisso »fröjd i hjärtan och pokaler». Sent på aftonen gästar Upsala och landets store man Erik Gustaf Geijer en främmande nationssal, östgötarnes; han höjer sitt glas för att

börja ett tal, men öfverväldigad af glädje och dagens sinnesrörelser förmår han ej få fram mer än detta enda ord: *Fäderneslandet*; han afbryter och dricker ur sitt glas.

I Upsala är det emellertid icke slut med dessa två dagars jubel och festligheter utan ett par veckor senare försiggå officiella akademiska högtidligheter, som räcka i dagarne tre.

Middagstiden den här ofvan först nämnda dagen, eller den 3 maj 1826, öfvades af det då vid Drottningholm samlade befälsmötet med lifregementets dragonkår streckbataljon å fältet vid Kanton. Därunder anländer från hufvudstaden lifmedikus Ekström (sedermera generaldirektör Ekströmer) på utfärd till sitt närbelägna landställe. Han medför en underrättelse, som leder till icke blott inställandet af all exercis för dagen utan ock till scener, som en af deltagarne, sedermera landshöfding S. G. von Troil, sålunda söker skildra: »Det uppträde, som nu följde, står ej att beskrifva: anlopp på Ekström, som måste taga sin tillflykt bakom ett träd, för att ej blifva kullriden; kapplöpning under hemfärden; middag med lifvade skålar; bålar i det fria för officerare, underofficerare och manskap; lekar, i hvilka förbigående personer med eller mot sin vilja tvungos att deltaga; hurrarop och flitigt saluterande med champagnekorkar; med ett ord en fullkomlig glädjeyra, som ej slutade förrän långt fram emot den påföljande morgonen».

Hvad är det då som framkallar detta allmänna, nästan till yrsel öfvergångna jubel och fröjd, hvarom ofvanstående på samtida deltagares skildringar grundade framställning torde kunna ge en föreställning? Det är födelsen af *Karl Ludvig Eugène*, kronprins Oskars och Josefinas förstfödde.

Nära tre år hade förflutit sedan förverkligandet af hvad Tegnér ett halfår tidigare sjungit i ord, som ännu lefva på mångas läppar:

> »När maj har löfvat våra lindar
> och vakteln slår på lummig strand,
> då kommer *hon* med vårens vindar,
> med svanerna till sagans land.»

Men först i december månad 1825 hade en kungl. kungörelse om förböner uti alla kyrkor bragt landets invånare budskap om att kronprinsessan vore med lifsfrukt välsignad.

Lätt är att fatta, hurusom ett sådant budskap måste vara ägnadt fylla sinnena med glädje och förhoppning. Om sedan dessa känslor ofta sökte sig former och uttryck, som för vår tids ögon förefalla öfverdrifna och mer än lofligt naiva, så må man icke förgäta, att den svenska nationen den tiden icke blott var genomgående i högsta grad rojalistisk, utan ock att dess rojalism kännetecknades af en barnslig förtjusning och en vördnadsfull undergifvenhet och beundran för allt som stod i minsta samband med konungsligheten, allt ifrån de kungligas personer till deras måltider och hvad som helst af »royauténs imposanta emblem».

Såväl personliga som nationella och politiska anledningar bidrogo nämligen i hög grad till att göra den väntade tilldragelsen betydelsefull och motsedd med intresse och spänning. Kring kronprinsessans person hade ungdom, fägring och intagande älskvärdhet från första stund, hon blef svenska eller, för att tala med Tegnér, då »hon uppsteg skön som Frejas stjärna ur vågorna på klippig strand», spridt ett sympatiens och förtjusningens skimmer.

Målande skildras det af Crusenstolpes ord: »Denna blandning



Kronprinsessan JOSEFINA
(Efter målning på Skokloster.)

af oskuld och förstånd, denna sköna ros i hela sin fägring, som förtjuste, och denna fina stängel, som väckte deltagande: allt drog till henne blickar och hjärtan. Hon blef på en gång konungaborgens och folkens ögonsten.»

Och hennes unge gemål, »en telning född af södra solen», »framtidens borgen, Skandiens hopp, stjärnan i morgonens dager», hade icke blott skaldernas sånger och hans höga ställning, utan ock många personligen intagande inre och yttre egenskaper snart tillvunnit en stor popularitet. -- Redan



Kronprins OSKAR
på 1820-talet.

detta var anledning nog, för att det unga fursteparets äktenskapliga lycka skulle kunna göra sig räkning på allmänhetens varma intresse och deltagande.

Den nya dynastiens grundläggare hade ock stora skäl att vara synnerligen glad och förväntansfull. Endast ett fåtal år hade han suttit på Sveriges tron och visste väl med sig, att från legitimitetens principer och traditioner hade han ingen auktoritet och intet stöd att påräkna. I de sjukliga farhågor, han aldrig lyckades fullt frigöra sig från beträffande sin trons trygghet och sin ätts framtid, måste utsikten att få ett nytt föreningsband med nationen för honom te sig som en lofvande ljuspunkt. Hos folket själft lefde ännu ett friskt minne af de närmast föregående kungliga ätteföljdernas relativa kortvarighet och huru därvid undergången hotande gapat öfver land och rike. Den dynasti, som landet själft en gång gifvit sig, hade medfört fred och trygghet, och dess bestånd måste förefalla som en af de väsentligare förutsättningarna för lugn inre utveckling och yttre själfständighet. Men först med det barn, som nu förväntades, blefve denna dynasti inhemsk, blefve fullt svensk. Detta barn blefve ju den förste infödde medlemmen af dynastien, den förste som genom modersmålets olösliga band knötes samman med folket själft och dess minnen.

Men skulle det bli en prins eller prinsessa, det var frågan. Skulle -- för att begagna oss af orden i den sedan så framstående skolmannen Otto Joel Gumælius' tal på Strängnäs gymnasium -- det kungliga barnet komma att tillhöra »det milda, veka kön, som visserligen i hög grad förtjänar och jämväl i rikt mått skördar det starkare könets aktning, vördnad och kärlek, men hvilket genom våra grundlagar är befriadt från den bekymrande

befattningen med statens allvarsamma värf, såsom af naturen bestämdt och danadt att i stilla verksamhet bereda och njuta sällheten»? Eller skulle det bli en laglig arftagare till vår gamla konungakrona, en prins, som en gång komme att öka antalet af Sveriges Karlar?

Äfven den tidens mycket primitiva reporter-journalistik mäktar ge en rätt liflig föreställning om den allmänna spänning, hvarmed afvaktades, om det, som sagdt, skulle varda en prins eller en prinsessa. Så läser man t. ex. i den officiella tidningen:

> »Redan kl. 8 om morgonen (onsdagen den 3 maj) spridde sig öfver hela hufvudstaden, att stunden för H. K. H. Kronprinsessans förlossning nalkades. Öfverallt mötte man en orolig men hoppfull väntan bland stadens invånare af alla klasser. Det kongl. slottet omgafs hela förmiddagen af en frågande folkmängd. Ändtligen uppgingo raketerna. Skotten räknades med tyst uppmärksamhet. Efter det sextiofemte voro både tystnad och uppmärksamhet förbi. Ordet en prins har väl aldrig på ett sådant sätt blifvit från mun till mun utropadt. Alla, hvar och en i sin mån öfverlemnade sig åt en glädje, som aldrig kunnat sannare betygas än genom den känsla af medborgerlighet, af kärlek till Fädernesland och Konungahus, hvaraf den öfverallt vid detta tillfälle bar färgen. I enskilda samqväm, på offentliga samlingsställen, hvaribland i synnerhet bör nämnas Opera-Spectaclet, der Folksången förnyade gånger uppropades, var det blott ett föremål, som fördunklade alla andra: ett språk, som tystade alla andra: Lycka ske Konungen, Landet och Konungahuset.»

Prinsen föddes kl. en kvart till 3 e. m.

Till iakttagande vid »Hennes Kongl. Höghet Kron-Prinsessans -- gifve Gud lyckliga -- förlossning och Det Kongl. Barnets derpå följande Heliga Döpelse-act» var fastställd på förhand en »ordning», som vittnade nogsamt om att troner må ramla, dynastier växla, rikets gränser väsentligen förändras, så varda dock tradionella hofceremonier och prunkande ståt beståndande. Äfven utanför hofmannakretsar torde densamma »ordning» -- nämligen som ett kulturhistoriskt dokument -- icke sakna sitt intresse. Vi våga dock här endast i största korthet och med sammandragen titulatur etc. taga fram något litet ur innehållet.

Dopet förrättades i slottskapellet den 11 maj, hvilken dag var vald såsom den åttonde årsdagen af Karl Johans kröningsdag.

Innan de kungliga processionerna satte sig i gång, hade serafimertecknet, liggande på ett hyende, blifvit ditburet och nedlagdt på altaret af ordensskattmästaren, presidenten i statskontoret grefve E. R. Adelsvärd, företrädd af svenska och norska rikshärolderna och tvenne ordenshärolder. H. Maj:t Drottningens procession bestod af tolf olika grupper eller afdelningar eller huru den korrekta tekniska termen i ett upphöjdt ceremonispråk månde vara. Konungens af icke mindre än tjugusex sådana. I den förra deltog äfven den åldriga prinsessan Sofia Albertina, den enda i landet kvarlefvande medlemmen af det gamla konungahuset. Det kungliga barnet bars på ett hyende af drottningen, som understöddes af tvenne excellenser och rikets herrar, nämligen grefve Kurt Bogislaus v. Stedingk (hjälten från nord- amerikanska frihetskriget, finska kriget, Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig) och statsrådet grefve Mattias Rosenblad, hvilka hjälpte Hennes Majestät att bära det kungl. barnet. Detsamma var uppvaktadt af statsfrun hos drottningen grefvinnan Mörner, och släpet af barnkläderna uppbars af kronprinsessans kammarfröken och tvenne dess hoffröknar, hvarjämte en löjtnant af gardet och en af lifbeväringsregementet voro hos det kungliga barnet vakthafvande.

Vid altaret stodo ärkebiskopen K. v. Rosenstein, biskopen i Linköpings stift M. Wallenberg och ordensbiskopen J. O. Wallin, klädda i sina skrudar och omgifne af öfverhofpredikanten och hofpredikanterna iförda mässekläder. I dopet, som förrättades af ärkebiskopen, erhöll det kungliga barnet namnen *Karl Ludvig Eugène* **[1]**.

Ärkebiskopens doptal afslutades med följande invokation:

»Furstliga barn, nalkas nu det altare, där ingången till Guds och Vår Herres Jesu Kristi nåderike för dig öppnas. Kom här in, du Herrans välsignade! Måtte vi och de efterkommande hos dig, hjältars afkomling, framdeles icke blott i anletsdragen, utan äfven i den säkra blicken, i det lugna allvaret, i den intagande mildheten, i den sanna gudaktighetens rena stämpel igenkänna dem, genom hvilka försynen skänkt dig lifvet! Herre, våra fäders Gud, hör vår bön, stadfäst vårt hopp! Amen!»



Kronprinsessan JOSEFINA med sin förstfödde.
(Efter Westins tafla på Gripsholms slott.)

Konung Karl Johan stod själf fadder och hade till faddrar inbjudit å manssidan: konungen af Bayern Ludvig Karl August, kronprinsen af Bayern Maximilian Josef och prins Karl Teodor af Bayern samt å kvinnosidan: drottning Desideria, drottningen af Bayern Teresia Charlotta, änkehertiginnan af Leuchtenberg Augusta Amalia och prinsessan Sofia Albertina **[2]**.

När dopet var förrättadt bar drottning Desideria fram barnet till konungen, som af ordensskattmästaren mottog serafimerordenstecknet och påsatte det kungliga barnet detsamma.

Musik, sång, böner, predikan, salut förhöjde yttermera aktens högtidlighet. Däremot voro icke den tidens

religiöst-kommersiella förbindelser med Palestina så utvecklade, att de tillstadde användande af Jordanens vatten vid döpelseaktens begående. Det var först mycket senare tiders konunga- och furstebarn förbehållet.

Senare firades dagen yttermera med en stor och allmän taffel, ordenskapitel, militära och civila utnämningar, upphöjande till adligt, friherrligt eller grefligt stånd o. s. v. Så t. ex. blefvo statsrådet grefve Karl Axel Lewenhaupt och öfverstekammarjunkaren grefve Gustaf Trolle-Bonde förklarade till rikets herrar, statsrådet frih. G. F. Wirsén, generallöjtnanterna frih. Karl Henrik Posse och M. F. Björnstjerna grefvar, statssekreteraren K. D. Skogman och förste expeditionssekreteraren Bernhard Beskow m. fl. adelsmän. Bland nyadlade var äfven ryttmästaren P. A. Tamm, som varit en af dem, hvilka 1800 vid riksdagen i Norrköping afsagt sig adelskapet.

Under tiden efter födelsen och dopet pågingo allestädes i stad och land högtidligheter. På skaldernas lyror klungo svenska, norska, latinska kväden, andliga och världsliga talare formade från predikstolar och katedrar en mer eller mindre ciceroniansk vältalighet till begående af denna svensk-norska »högtidsfest för betryggad framtida sällhet». Städer illuminerade; lyckönskningsdeputationer uppvaktade konunga- och kronprinspar. Under anförande af excellensen grefve Jakob De la Gardie **[3]** frambar en mer än hundramannastark deputation af skåningar i Stockholm uttrycken af stor tacksamhet och stolthet öfver att se arfvingen till Sveriges och Norges krona mottaga titeln af det landskap, som den *tionde* Karls ärofulla vapen förenat med den svenska spiran, där den *elftes* visa lagar stiftat ordning och lugn, som segern vid Helsingborg under den *tolfte* gjort i häfderna ryktbart och frejdadt, som en del af den *trettondes* lyckligaste ungdomsår tillhörde och som utom de många bevis, det åtnjutit af den *fjortondes* omfattande vård, nu mottagit det dyrbaraste vedermäle af dess fortfarande välvilja. Som förklaring, hvarför hertigtiteln öfver Skåne gifvits den förstfödde sonsonen, angaf konung Karl Johan, att tidpunkten erinrat honom om, att den monark, som tagit honom till son, på dödsbädden öfverlämnat både sin kärlek till de folk, som lydde under hans faderliga spira, och sin tillgifvenhet för den provins, i hvars sköte han tillbragt sin ungdoms skönaste dagar. Han hade nu velat åt de första svenskar, som mottagit honom på sin strand, lämna detta offentliga vedermäle af sin tacksamhet öfver de intryck de gjort på hans hjärta, då de på ett så rörande sätt tolkat nationens lifliga känslor.

Vid all den undersåtliga vältalighet, som utvecklades i anledning af den unge prinsens födelse, torde dock rekordet ha slagits af skalden, dåvarande akademiadjunkten *Per Daniel Amadeus Atterbom*, som hade att vid den af Upsala universitet anordnade högtidligheten den 18 maj tolka universitetets känslor. Ur hans tal välja vi det stycke, där han återför minnet till underrättelsens mottagande i Upsala, hvilket vi med tillhjälp af en annan samtida akademikers, prof. J. H. Schröders, bref sökt skildra i inledningen till detta kapitel. Vi göra det för att därigenom liksom i ett slutackord söka ge ett så fylligt och starkt och tidstypiskt totalintryck som möjligt af den jubeluppfyllda stämningen inom landet och af det sätt, hvarpå den dåtida generationen älskade ge form åt sina känslor och sin hänförelse. Så föllo Atterboms ord:

> »Hvem af oss förgäter den sköna majnatt, då omsider ett ilande sändebud kom med tidning om Skandinaviens nyaste, om Oskars och Josefinas ljufvaste lycka? Från trakt till trakt, genom nattens skymning, med löpeldens hastighet, spridde sig fröjdeljud och festliga sånger, enhvar kände sig personligen deltaga i vår konungasläkts egen sällhet; det svenska sinnet, sedan århundraden föga öfvadt att vid sin öfverhet fästas genom andra band än kärlek och beundran, öfverlämnade sig oinskränkt åt sin urgamla plägsed. Denna månad, sade man, är just densamma, hvars utsprickande löf, hvars knoppande blommor susade och doftade omkring den förste Gustafs vagga, samma månad har korats af våra fäders Gud att på sitt blomsterhyende bringa oss det barn, som förvissar oss om hans hägn för Vasastammens af en hjälte började föryngring. Längesedan hafva de sänkt mot jorden sina kronor, de lundar som grönskade när denne befriare föddes; men deras ättlingar, som hälsat en ny fosterlandets räddare välkommen till dess stränder, skola med vårdräkt och fågeltoner mottaga hans sonson. De skola till denne med lifvets första fläktar hviska om Nordens luft, att den ej alltid är så mild som nu, men alltid stärkande för manliga sinnen, alltid förtrogen med fria och trofasta hjärtan. Så

tänkte, så talade man: och svenska folksången lät sin tonström brusa med all dess makt, och dundren från kanonernas eldgap buro äfven till aflägsnare nejder nyheten om en arffurstes födelse. Ännu vid morgonrodnans uppgång hörde man dem dåna öfver uppsvearnes boningar, öfver gudarnes högar, öfver dagens vidtfräjdade fält, ifrån den kulle, där fordom Erik Segersäll, efter slaget på Fyris vall, uppmanade skalderna i sin här att framträda och besjunga fäderneslandets frälsning. Hvem tyckte sig ej vid dagens första strimmor se mången reslig, ärekrönt gestalt framglänsa ur det tillkommandes gryning!

Karlarnes ätt är fortsatt!

-- -- -- --».

---

[1] Karl nämnd efter farfadern och dennes adoptivfader, Ludvig efter konungen i Bayern samt Eugène efter morfadern Eugène Beauharnais.

[2] Af dessa faddrar voro kungen af Bayern och prins Karl Teodor kronprinsessan Josefinas morbröder, kronprinsen af Bayern hennes kusin och änkehertiginnan af Leuchtenherg hennes mor. Kung Ludvig var den bekante frikostige konstvännen, grundläggaren af Pinakoteket i München m. m., men ock Lola Montez' gynnare.

[3] Det var samme De la Gardie, som 19 år förut som skånska adelns talman uppvaktade Gustaf IV Adolf och i ett svassande tal anhöll om tillstånd att resa konungens stod i Malmö som vittnesbörd om provinsens tacksamhet för enskiftesverkets införande. Konungen afvisade på ett mycket värdigt sätt detta fjäsk.

Barndom och ungdom. -- Lifvet på Tullgarn.

Syskonkretsen vidgas. -- Enkelhet, ordning och skick i uppfostan. -- Farfaderns favorit. -- Lekar. -- Lärare. -- Det okonstlade lifvet å Tullgarn.

Redan följande år (den 18 juni 1827) erhöll den späde prins Karl en broder, *Gustaf*, och dessa båda så jämnåriga bröder slöto sig under uppväxt- och ungdomsåren med stor förtrolighet intill hvarandra. Syskonkretsen vidgades sedan januari 1829, april 1830 och augusti 1831 genom födelsen af *Oskar Fredrik*, *Eugenie* och *August*. De unga furstebarnen uppfostrades i naturlighet och okonstlad enkelhet under noggrann omvårdnad och kärleksfull, intresserad tillsyn af sina föräldrar, i synnerhet af modern.

På Stockholms slott bebodde kronprinsparet östra delen och gjorde det äfven som kung och drottning. Våningen en trappa upp innehades af kronprinsessan och den två trappor upp af kronprinsen. Barnen hade sina rum i bottenvåningen vid östra hvalfvet med fönstren åt Logården, som blef en utmärkt lekplats för dem. Att leka soldat var för småprinsarne, som för åtskilliga andra pojkar, ett mycket omtyckt nöje. I all synnerhet var det mycket guteradt af prins Karl, hvars hurtighet och oräddhet i förening med hågen för militära idrotter blef snart framträdande och gjorde honom till stor favorit hos farfadern, som icke ens undandrog sig att taga del i dessa hans lekar. Äfven från denna tid af prins Karls lif har hans tidigt vunna popularitet låtit åtskilliga karakteristiska episoder och anekdoter bevaras i minnet.

En och annan må här anföras:



KARL, hertig af Skåne.
(Litografi af F. Westin)

Redan under sina första barnaår lekte prins Karl gärna soldat. Det var alltid en glädje för den åldrige konung Karl Johan att låta den älskade sonsonen gunga på farfaderns knän och på så sätt bibringa honom de första lektionerna i ridkonsten. Den lille prinsen fick dessutom på Rosendal ofta exercera med någon af de därstädes postande gardisterna, hvilken efter slutad öfning vanligtvis erhöll en sup för sitt besvär. När man sedan flyttat in till Stockholm, där det ej gick an att föra vaktposterna in i de kungliga rummen, erbjöd sig farfar själf att exercera med barnet. Prinsen tyckte i början ej synnerligen mycket om detta förslag: »ty» -- sade han -- »farfar har ju ej något gevär»; men konungen öfvertygade honom snart om, att det skulle vara lika bra att exercera med en käpp eller en eldgaffel, intog en soldats ställning och verkställde lydigt handgreppen efter sonsonens



Hertigen af Skåne.
(Litografi af Jarlesson-Ekenstedt)

kommando. När denne slutligen tröttnade, kände prinsen sig så belåten med sin nye rekryt, att han ropade till kammarherrarna: »Gif nu farfar en stor stor sup!»

*

Vid ett sådant tillfälle, då farfadern uppträdde som soldat för den lille prinsen-»generalen», hände det, att den unge befälhafvaren i sitt barnsliga öfvermod gaf segraren vid Dennewitz och Leipzig -- en örfil. Den gamle monarken



KARL

GUSTAF

EUGENIE

AUGUST

OSKAR

Oskar och Josefinas barn 1834
(Efter F. Westins tafla å Drottningholm)

fann detta alltför närgånget och förde gunstlingen ut ur rummet. Vänskapen dem emellan blef emellertid snart återställd.

*

De kungliga barnen tillbragte under prins Augusts spädaste ålder med sina höga föräldrar en sommar på Drottningholm. I ett af slottsrummen hade de små prinsarne erhållit tillstånd att upprätta ett soldatläger. Då den lille prins August kom åkande i en korgvagn, som drogs af hans sköterska, fru Jansson, ropade de äldre bröderna: »kungen kommer!» och gingo i gevär. Vid de tillfällen den beskedliga fru Jansson var ledig från uppsikten öfver den lille dalahertigen, måste hon ofta deltaga i prins Karls exercis. »In med magen!» kommenderade han. »Det kan jag ej snälla prins Karl», ursäktade sig frun. »Jaså» -- sade prinsen -- »då får du vara officer, för de ha så stora magar.»

*

Under de kungliga barnens minderårighet uppstod en gång ett samtal om hvem af sina anhöriga hvar och en af dem mest liknade. »Jag är lik pappa» -- sade den ene brodern. »Och jag är lik mamma» -- yttrade den andre. »Men» -- utbrast prins Karl -- »jag är lik farfar, jag, och det är väl litet styfvare det?»

*

Prins Karl lämnade en gång på egen hand de kungliga rummen och begaf sig ned i östra slottshvalfvet, från hvilket man, som bekant, genom ett par glasdörrar och utför en trappa kan komma ned i Logården. Prinsen fick lust att göra ett besök där, men hejdades af den i hvalfvet postande gardisten. »Vet du ej hvem jag är?» -- frågade Karl. »Åh jo» -- svarade gardisten -- »nog vet jag det; det är ju prins Karl, kronprinsens äldste son.» »Men» -- fortsatte den unge fursten -- »jag är hertig af Skåne också, släpp mig därföre fram bara!» -- »Omöjligt!» -- förklarade gardisten. -- »Godt» -- sade prinsen -- »du skall få dina fem och tjugu vid lägligt tillfälle.»

Uppkommen till kronprinsen berättade hertigen för honom sitt äfventyr och yrkade på den envise gardistens bestraffning. Men kronprinsen lyckades snart öfvertyga sin son, att posten blott följt sin instruktion och därföre hellre borde belönas än straffas. »Se här» -- slöt den höge fadern sitt tal, i det han lämnade honom tjugufem blanka riksdalersstycken -- »gå ned och gif honom dessa penningar till uppmuntran för den påpasslighet han visat!» Prinsen blef litet flat, men återtog under vandringen utför trappan en stolt hållning och yttrade raskt och barskt, i det han till soldaten öfverlämnade gåfvan: »Där har du de fem och tjugu, jag lofvade dig!»

*

En ceremonidag gingo de kungliga barnen, i den följd de hunnit kläda sig, det ena efter det andra, genom ett af slottsrummen och frågade i förbigående en där varande hofbetjänt, om konungen, som hade samma väg till den gemensamma samlingsplatsen ännu begifvit sig dit. Prins Oskar, som kom först, frågade: »Har Hans Majestät gått igenom här?» Därefter kom prinsessan Eugenie: »Har kungen gått igenom här?» Så prins Gustaf: »Har min far passerat ännu?» Och slutligen kronprinsen Karl, som muntert sade: »Har pappa gått igenom här?»

Till sin förste lärare erhöll prins Karl 1833, d. v. s. vid sju års ålder, den sedan så kände upsalafilosofen *Kristian Jakob Boström*, senare professor, nu endast docent. Boström kvarstod som lärare till 1837, då han aflöstes af den sedan så framstående historikern och statsmannen *F. F. Carlson*. Denne var lärare för de äldre och senare äfven för de yngre prinsarne samt utöfvade denna sin lärarebefattning ända till 1846. Huruvida de unge fursteynglingarna af sin förste lärde och filosofiske lärare kunde mottaga någon närmare påverkan utöfver den tämligen obestämbara, barn af så jämförelsevis späd ålder i allmänhet röna af en utpräglad personlighet, torde vara svårt att säga. Men det förefaller i alla händelser väl djärft, att som N. F. Sander tycktes vilja, från det Boströmska lärareskapet för den 7-8 årige Oskar härleda upphofvet till den fullvuxne mannens »böjelse att reflektera öfver dunkla frågor».

F. F. Carlsons inflytelse och betydelse som lärare blef däremot gifvetvis helt annan och



F F Carlson
(Ungdomsporträtt af M. Röhl.)

mera djupgående och mångartad. Till sin allmänna läggning och grundåskådning tillhörde Carlson den dåtida svenska liberalism, som hvars förnämsta målsmän framstodo Geijer efter det s. k. affallet 1838 och Johan Gabriel Richert. En af Carlsons lärjungar i kungaborgen, nämligen Oskar II, har till Carlsons minnestecknare i Svenska akademien lämnat en karakteristik, som är af det stora intresse, att den här må anföras:

»Carlson förstod att vinna min och mina bröders tillgifvenhet genom sitt jämna och milda väsende, men särskildt genom sina speciella insikter och kärlek till de historiska studierna. Det var hans stora förmåga att genom lifliga muntliga föredrag på ett koncentreradt sätt väcka åhörarnes intresse. Också voro hans svenska historietimmar verkliga högtider för oss, emedan de voro sant fosterländska. Icke blott de krigiska bedrifterna, utan lika vidlyftigt den nationellt historiska inre utvecklingen förklarade han för oss med värme. -- Ämnesskrifningen ingick som en integrerande del af undervisningen. De uppgifna ämnena afhandlade omväxlande historiska tilldragelser, lättare etiska eller spekulativa frågor; och var stundom uppgiften att författa ett tal om ett gifvet ämne eller för ett gifvet tillfälle, hvarvid arbetena nagelforos på det noggrannaste. -- I latin bedrefs undervisningen strängt grammatikaliskt, men med föga skrifning, hvilket underlättade studiet af de moderna språken. -- Carlson var, ehuru lekman, en god och varm religionslärare. Hvarje morgon begynte vi med bibelförklaringar, hvilka voro utmärkta och tilltalade oss mycket. -- Hela hans sinnesriktning var medlande och försonlig. Sällan hade han för oss ett hårdt ord. Gick det ej på ett sätt, nåväl, då sökte han ernå det goda resultatet på annan väg, alltefter som han trodde lärjungarnes bästa fordra. Vi sågo upp till honom med vördnad, aldrig med fruktan.»

Därjämte mottog prins Karl undervisning i norska språket och matematik till en början af norrmannen *Otto Aubert*, sedan af *V. V. Haffner* samt i teckning af historiemålaren



Kungliga familjen under en promenad i vagn (1836).

A. Lundqvist och i målning af kaptenen *J. K. Berger*. Till sin första nattvardsgång bereddes han af biskopen i Skara stift *J. A. Butsch*, hvarefter konfirmationen förrättades den 5 juni 1841 af ärkebiskop Wingård.

Aubert hade varit lärare vid Kristiania katedralskola och skrifvit åtskilligt i matematik. Af sin far, generalmajor Benoni Aubert, hade han erhållit en mycket spartansk uppfostran och tillhållits till gymnastiska öfningar och återhållsamhet. Han lade sig mycket vinn om att göra de unge prinsarne oförskräckta, härdade och oömma. Och hvad prins Karl beträffade, lyckades han däri i hög grad, ty kroppsliga ansträngningar tålde denne i mannaålderns kraft så som få andra. Men själf föll Aubert offer för sin oförsiktighet, fick blodstörtningar och åtföljde för att söka återvinna hälsan en svensk fregatt till Neapel. Där afled han emellertid sommaren 1838. Den norske skalden Henrik Vergeland, som var Auberts frände, ägnade hans minne ett vackert och känsligt kväde, hvari han benämner honom »stoltest Sön, som Norge sendte fremmed Land til egen Ros, fagrest Svend, dets Möer kjendte». Mycket i samma kväde ger vid handen att Aubert med stor tillgifvenhet omfattade »Oskars söner». Så t. ex. skildringen af hans dödskamp:

> »Han vil tale -- har ej Mæle
> Han vil ud -- han vil til dem.
> Hvor han kjæmper -- han vil hjem,
> hjem til sine unge Sjele.
> Seer han da i Feberdröm
> Slangekryb sig dem at nærme,
> vil dem döende beskjærme?
> O hvor er hans Angest om!
> Hvor hans syge Bryst arbeider
> for en Bön for Oscars Börn!»

Volfgang Venzel Haffner var, då han efterträdde Aubert som lärare, premiärlöjtnant vid norska flottan, avancerade sedan, var på 60-talet i flera år statsråd och chef för marindepartementet samt äfven en kortare tid på 70-80-talen medlem af



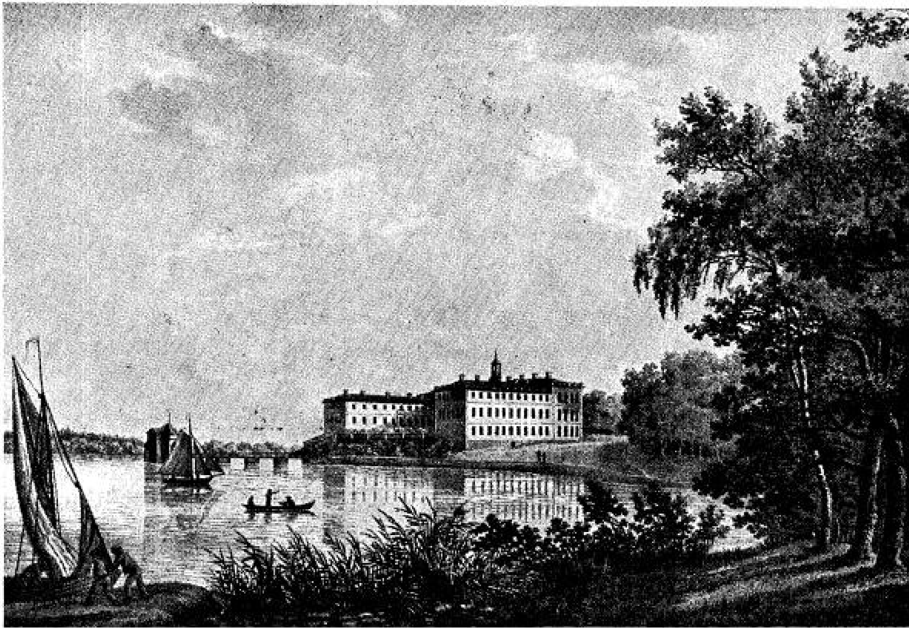
KARL JOHAN och hans ätt.
(Samtida norsk litografi)

regeringen. Det var ock Haffner, som hade att införa prins Oskar i sjöofficersyrket.

J. K. Berger hade fått sin konstnärliga utbildning förnämligast i Frankrike och England och är representerad på Nationalmuseum och Stockholms och Drottningholms slott. Han har karakteriserats som Markus Larssons närmaste föregångare. Berger målade bredt och djärft, sökte kraftiga färgmotsättningar och dekorativ verkan. Hans bästa arbeten utmärka sig för liflighet och fart i framställningen. A. Lundqvist hade varit lärjunge till Westin och var agré af konstakademien samt hade på sin tid en ritskola, som åtnjöt ganska stort anseende.

Det gick ordentligt och noga till väga vid prinsarnes uppfostran. Något oskick eller dagdrifveri fick icke förekomma. Prinsarne skulle enligt instruktionen hållas till strängt arbete och vänjas vid ordning, skicklighet och höflighet samt lydnad, och inga ohyfsade talesätt tåldes. Dagordningen var noga utstakad med uppstigning om morgonen kl. 7, undervisning kl. 8-12 f. m., kl. 4-6 e. m. utfärder, sport kl. 12-2, middag kl. 2 tillsammans med de två hufvudlärarne och kavaljererna, gymnastik kl. 6-7 samt aftonmåltid kl. 7 e. m., därefter 1 1/2 timme hos föräldrarna i salongen.

Om somrarna vistades gärna kronprinsen med familj å *Tullgarn,* som tillfallit honom 1829 efter prinsessan Sofia Albertina. Efter Oskar I:es död hade hans gemål det till änkesäte.



Tullgarn.



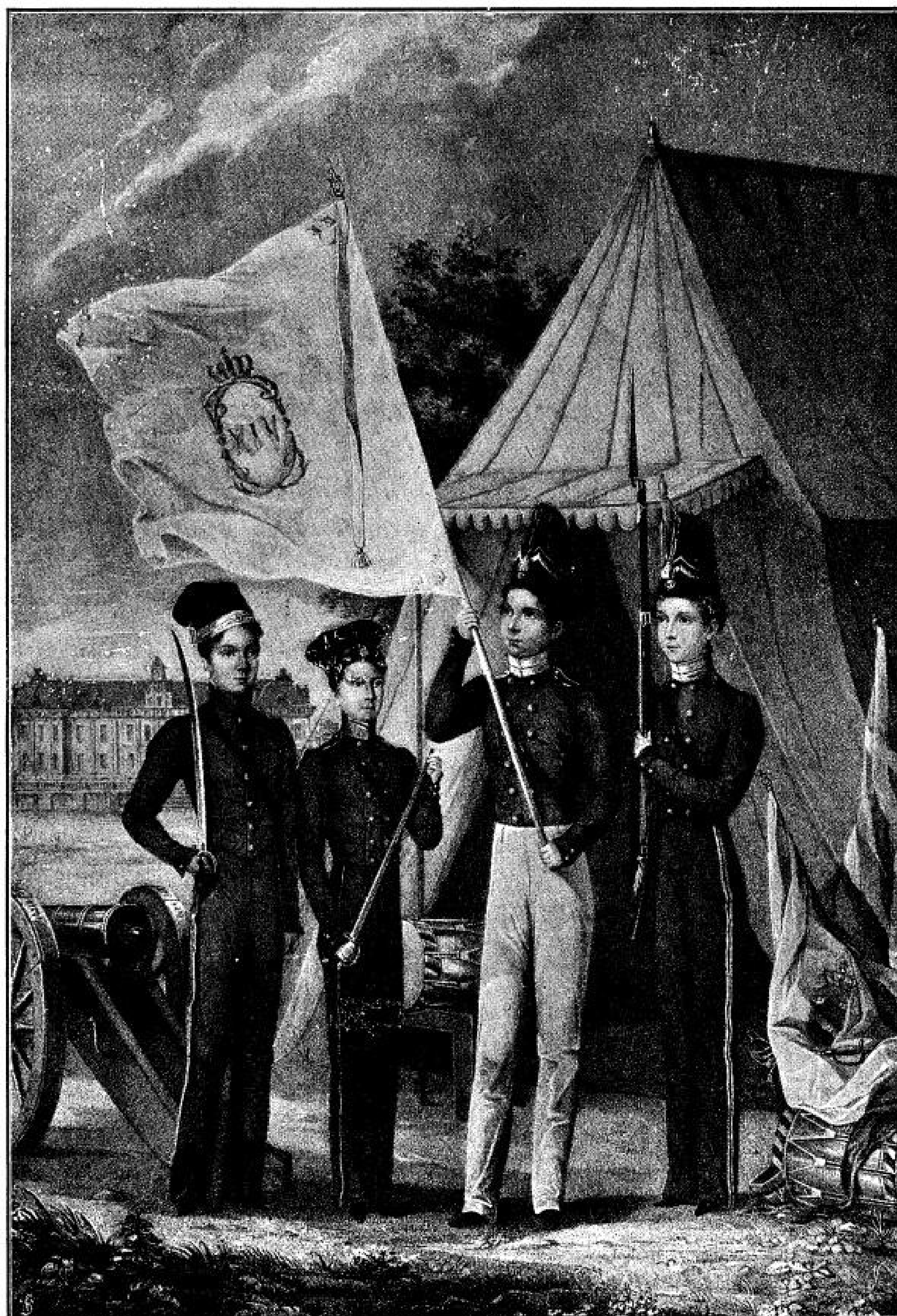
Prinsarne KARL och GUSTAF.

På Tullgarn kunde Oskar och hans gemål i ostördt lugn och frid njuta af ett svenskt herrgårdslifs idylliska behag och afundsvärda agremanger. För deras barn blef det trefna, naturligt enkla och okonstlade lefnadssättet med harmlösa och otvungna förströelser helt visst af betydelse, icke minst i fråga om deras personliga utveckling.

En sommar, då prins Karl endast var nio år, tillbragtes i Medevi. Ett bref till en landsortstidning skildrar, i hvilken landtlig enkelhet kronprinsessan där omgifven af sina barn tillbragte dagarna. »Ingen hofetikett, inga guldgaloner, inga stjärnor eller kraschaner, inga kammarherrenycklar eller uppvaktande kavaljerer voro synliga omkring henne. Vid den höga familjens promenader begagnades blott ganska sällan mer än tvenne hästar och en enkel vagn. Ingen flärd, intet själfsvåld får omgifva de kungliga barnens lif. Vid Medevi fortsattes deras studier under ledning af deras svenska och norska lärare, och på de lediga timmarna såg man dem som andra barn i barnsliga lekar lustigt tumla om mellan backar och berg. Inga yttre tecken än den för



Tebordet vid Tullgarn
(Teckning af prinsessan Eugenie)



Prinsarne leka soldater
(Efter teckning af Fr. Westin)

deras ålder utmärkta höflighet och deras älskvärda väsende förrådde deras höga börd. Deras lärare voro deras enda väktare, deras enkla, blårandiga linnekläder och klädesmössor voro deras enda prakt.»

Från Tullgarnslifvet föreligger ock en och annan mera intim tilltalande skildring. Kronprinsessan såg gärna och uppmuntrade sönernas håg för härdande och stärkande landtliga sysselsättningar. Mellan lektionerna hjälpte de gärna till med det landtliga arbetet, såsom höbärgning o. d., och voro på egen hand sysselsatta med väganläggningar och röjningar. Själf aldrig sysslolös, älskade Josefina ej att se sina barn eller uppvaktning använda tiden till något, som ej hade nytta med sig. Sedan om kvällarna te gemensamt serverats, lektes ibland lekar, men vanligen lästes högt. För gäster vid hofvet å Tullgarn var idkandet af någon bland de sköna konsterna den bästa rekommendationen. Tullgarns belägenhet var ock synnerligen väl ägnad att hos de furstliga ungdomarna utveckla de fäderneärfda konstnärliga anlagen. Anblicken af de vackra poetiska skogs- och strandpartier, Tullgarns omgifningar äro så rika på, har helt visst verkat väckande och uppmuntrande på prins Karls sinne för landskapsmålning.

Josefinadagen, den 21 augusti, firades gärna med små tillställningar, anspråkslösa och okonstlade, men präglade af



Lekar på Tullgarn.
(Teckning af prinsessan Eugenie)

godt lynne och harmlös glädtighet samt helt visst af ungdomen förvarade i kärt minne. Så t. ex. högtidlighölls Josefinadagen 1845 med ett litet sällskapsspektakel och fyrverkeri. Konung Oskar sades själf ha författat pjäsen, »Rådplägningen», som anspelade på händelser under sommaren. Handlingen var förlagd till »Simtuna», en holme eller udde vid hafsöppningen från Tullgarnsviken, där ett badhus var anlagdt.

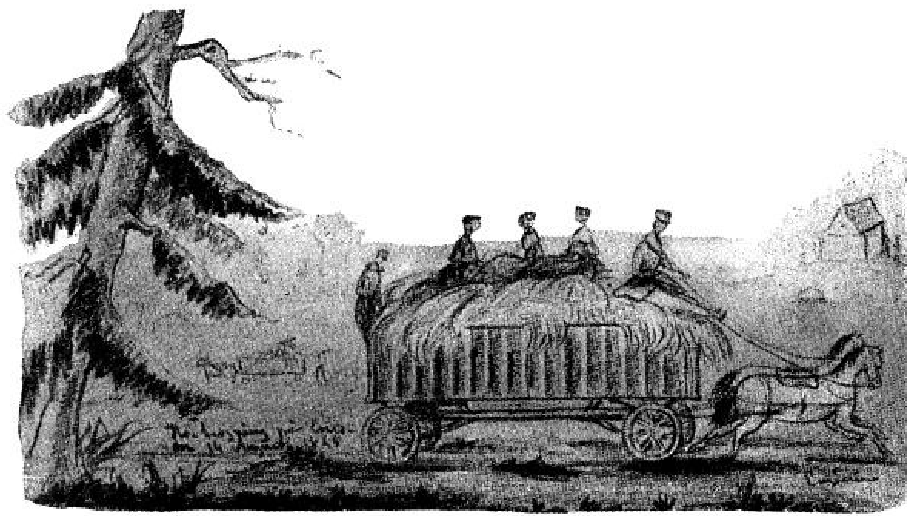


Prins KARL som borgmästare i Simtuna
(Teckning af prinsessan Eugenie.)

Dekorationerna i matsalen, där spektaklet uppfördes, voro därefter lämpade, så att Tullgarns slott syntes i fonden. Kulisserna voro af vilda träd, och teatern arrangerad af arkitekten Chievitz. Prins Karl spelade borgmästaren i Simtuna, prins Gustaf utförde Näckens roll, prins Oskar var kapten på »Gröna jakten», prinsessan Eugenie och prins August tomtegubbar. Prinsarnes lärare, F. F. Carlson, föreställde en tidningsredaktör.

Till de mest omtyckta förströelserna hörde ofta landtliga utflykter till vackra närbelägna öar, så t. ex. till Eriksön, som var en af favoritplatserna. I ståtliga hexametrar har F. F. Carlson besjungit en idyllisk utflykt dit, och följande utdrag torde ha sitt intresse som en målande bild af det okonslade Tullgarnslifvet:

»Ankaret faller och genast i land på båtar man skyndar.
Vänligt den grönskande strand tycks bjuda sin skuggiga fristad.
Hvila dock sökes ej här, snart äldste prinsen är uppe
Högt i ett lass, och i flygande fart det far öfver ängen.
Klättrar så äfven den yngste sig upp i en skrinda och varligt
Griper i tömmen och fraktar sitt lass med hjälp af magistern.
Icke de andra bröderna töfva och snart äro fyra
Skrindor i gång och lassas med fart, ty själfva prinsessan
Fattar i räfsan och lassar och fröknarna hjälpa.
Aldrig, o Eriks äng, du bärgats af sådana händer.
Undrande stå de bredvid och hjälpa, Per, Erik och Anders,
Nils och Lars Erson och Jöns och Anna och Lisa och Karin.
Men det går raskt med arbetet fram och skrindorna skynda
Om hvarandra på ängen, än tomma, än fyllda till brädden;
Se där kommer en ny, högt lastad, den lotsar en sjöman.
Elaka tecken, en sjöman på land, få se hur det lyckas.
Här är tufvan, ja här, den skulle tagas om babord,
Men vår styrman håller sin kurs rätt fram och se, lasset
Segnar och sviktar och där -- mjukt ligger dess börda på ängen.
Dock på fötterna stå dess gäster och skratta åt fallet.
Lassen samlas i ladan och snart mot tretti man räknar, --
Sjunker så sol mot västra randen och skuggorna längas,
Allmän appell då blåses och spridda sällskapet samlas,
Där den vördiga ek vidt sträcker dess lummiga grenar
Öfver kullen, där åtelen är, dit örnarna samlas.



Höbärgning på Eriksön
(Teckning af prinsessan Eugenie.)

Skälfvande filbunkar räckas oss där och rodnande körsbär,
Nämndeman själf kallas fram och delar den måltid. --
Natt kommer på, ren skönjes en flik af dess mörknande mantel.
Då hålles råd, huru bäst komma hem, med rodd eller segel;
Länge det rådslås, då säger vår prins: 'Vi segla, god' vänner,
Æolus sofver ej än, hans hvila är ringa vid Tullgarn;
Därför om bord!' -- 'Om bord' lyder budet till alla.
Hvar äro kappor? Hvar paraply'r? -- De förra begagnas,
De senare tappas i sjön -- lik mycket, blott icke man dröjer.
Sakta på stillnande våg nu draken begynner sin hemfärd.»